

Розвиток цифрових компетентностей здобувачів вищої освіти в Україні в сучасних реаліях

Філіппова Лариса Валеріївна¹, Коробейнікова Тетяна Ігорівна²,
Михалюк Алла Михайлівна³

Опубліковано	Секція	УДК
02.03.2023	Освіта/Педагогіка	004.9:378.1:33

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7695926>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Процес цифровізації дедалі більше проникає у сфери людської діяльності в сучасному світі. Навички застосування цифрових технологій у професійній діяльності стають необхідними для більшості спеціальностей. Внаслідок цього відбувається розвиток сучасних глобалізаційних процесів у світі, які стають більш масштабними. Ці процеси зумовлюють потребу в забезпеченні суспільства висококваліфікованими спеціалістами, які зможуть швидко адаптуватися до всіх змін та працюватимуть в умовах масової цифровізації. Розвиток цифрових компетентностей здобувачів вищої освіти в Україні є одним із головних завдань сфери освіти, а вміння орієнтуватися у великому потоці інформації та гнучкість мислення – основні цінності людини в сучасному світі. Досить стрімкий розвиток цифрових технологій у всіх галузях людської діяльності, починаючи від науки і до виробництва, потребує великої кількості освічених людей, їхнього творчого потенціалу та високого рівня компетентностей у всіх сферах. Цифрова компетентність є однією з ключових у сучасній освіті. У статті розглянуто суть цієї компетентності, її складові та галузі, зосереджені на різних аспектах майбутньої професійної діяльності здобувачів освіти. Цифрову компетентність визначають як комбінацію знань, вмінь, способів мислення, яким притаманна динамічність і які визначають здатність людини успішно провадити професійну діяльність з використання цифрових технологій. Визначення та вибір цифрових ресурсів є однією з головних складових цифрової компетентності. Тому було охарактеризовано головні цифрові ресурси та їх характеристики, з якими мають ознайомитися насамперед здобувачі освіти для підвищення рівня цифрової компетентності. Для формування цифрової компетентності у здобувачів вищої освіти педагогам варто враховувати всі сучасні тенденції та запити цифрового середовища, пропонувати новітні завдання для розкриття творчого потенціалу в цифровому середовищі.

¹ к.х.н., д.пед.н., доцент, кафедра медичної біохімії та молекулярної біології, медичний факультет, Національний медичний університет імені Богомольця, проспект Перемого 34, <https://orcid.org/0000-0001-7836-4355>

² кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра європейських і східних мов та перекладу, Вищий навчальний заклад "Університет імені Альфреда Нобеля", м. Дніпро, вулиця Січеславська набережна, 18, <https://orcid.org/0000-0001-9218-5409>

³ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук, Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська 18/2, <https://orcid.org/0000-0003-0452-1260>

Ключові слова: цифровізація, інформаційні технології, цифрові компетентності, трансформація освіти, цифрове суспільство.

Development of digital competences of higher education students of Ukraine in modern realities

Annotation. The process of digitization is increasingly penetrating the spheres of human activity in the modern world. The skills of using digital technologies in professional activities are becoming necessary for most specialties. In connection with these circumstances, the development of modern globalization processes is taking place in the world, which are becoming more and more large-scale every day. These processes are the reason for the need to provide society with highly qualified specialists who will have the skills to quickly adapt to all changes and work in conditions of mass digitization. The development of digital competences of Ukrainian higher education students is one of the main tasks of the education sphere, and the ability to navigate in a large flow of information and flexibility of thinking are the main values of a person in the modern world. The rather rapid development of digital technologies in all areas of human activity, from science to production, requires a large number of educated people, their creative potential and a high level of competence in all areas. Digital competence is one of the keys in modern education. The article considered the essence of this competence, its components and spheres, focused on various aspects of the future professional activity of the students of education. Digital competence is defined as a combination of knowledge, skills, ways of thinking, which are characterized by dynamism and which determine a person's ability to successfully conduct professional activities using digital technologies. The identification and selection of digital resources is one of the main components of digital competence. Therefore, the main digital resources and their characteristics were characterized, with which students of education should first of all get acquainted in order to increase the level of digital competence. For the formation of digital competence in students of higher education, teachers should take into account all modern trends and demands of the digital environment, offer the latest tasks for revealing creative potential in the digital environment.

Keywords: digitization, information technologies, digital competences, transformation of education, digital society.

Вступ

На сьогодні майже кожна людина користується інтернетом і різними цифровими технологіями. Розвиток соціальної структури і тенденції у використанні технологій вже змінили не лише наш спосіб життя, а й процес здобуття знань. Дедалі більше зосереджується увага на цифровій компетентності у вищій освіті, оскільки студенти XXI століття є саме тим поколінням, яке вирросло паралельно зі стрімким розвитком комп'ютерних мереж та інших цифрових інструментів.

За останнє десятиліття суспільство зазнало багатьох змін – соціальних, культурних, економічних, тому на молодь покладається завдання справлятися з новою реальністю.

Цифрова компетентність передбачає можливість індивідуально та колективно давати критичну оцінку подіям, що відбуваються та забезпечувати активний розвиток особистої цифрової практики. Впровадження в освітній процес інноваційних цифрових технологій сприятиме формуванню всіх ключових та базових компетентностей у здобувачів освіти.

Дослідженням методів удосконалення процесу набуття цифрової компетентності здобувачами вищої освіти займався К. Чжан [5]. Одними з таких методів передусім є

створення окремого цифрового освітнього простору для розвитку цифрової компетентності кожної особистості та застосування в навчальному процесі цифрових інформаційних технологій.

Бехта І. та Ковалевська Т. [2] розглянули цифрову компетентність як одну з універсальних, які сучасний викладач має розвинути у здобувачів освіти. Можливість сприяти формуванню цифрової компетентності майбутніх фахівців різних галузей є основним елементом загальної цифрової компетентності освіти. Водночас Кононенко Л.[4] у своїй роботі зазначила, що цифрові компетентності, поряд з відповідними навичками та практичними вміннями, є умовою успішного працевлаштування й отримання гідної винагороди за свою працю. Гасинець Я., Вакаревич М. та Куртяк Ф. [3] висвітлили проблему позиціонування цифрового освітнього кластера в поточних та майбутніх освітніх стратегіях.

Метою цієї статті є дослідження процесу розвитку цифрових компетентностей здобувачів вищої освіти в Україні в сучасних реаліях.

Результати

Загальна інформатизація сучасного суспільства тісно пов'язана з інформатизацією освітнього процесу і характеризується активним поширенням та використанням інформаційно-цифрових технологій для передавання даних та для деяких різноманітних функцій [5, с. 350].

Процес інформатизації освіти можна охарактеризувати як процес набуття сферою освіти методології, технології та практики розробки плану ефективного використання сучасних цифрових технологій [8, с. 765].

Деякі елементи інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у певних сегментах освітнього процесу наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл елементів інформаційно-комунікативних технологій у сегментах навчальної діяльності

Сегменти навчальної діяльності	Елементи ІКТ
Організаційно-логістичний кластер освітнього процесу	<ul style="list-style-type: none"> – зміна формату організації освітнього процесу; – зміна під впливом цифровізації каналів розповсюдження та трансляції інформації, методики спілкування між учасниками освітнього процесу
Навчально-методичне забезпечення освітнього простору	<ul style="list-style-type: none"> – навчально-методичне забезпечення орієнтується не на класичні джерела, а частіше на інноваційні цифрові педагогічні методи; – методика викладання та навчання перетворюється на гнучку цифрову модель, що характеризується більшою мобільністю й інклюзивністю
Індивідуальний рівень цифрової грамотності викладача	<ul style="list-style-type: none"> – дедалі більшого позиціонування в освітньому середовищі потребують інноваційні елементи цифровізації (штучний інтелект, віртуальна реальність); – відкриття нових перспектив для педагогічної діяльності через цифровізацію, зокрема таких як розвиток особистості

Джерело: складено автором на основі аналізу [9].

В освітньому просторі цифровізація проявляється в багатьох аспектах, які мають свої особливості. Тож у процесі розробки норм, стандартів і правил використання цифрових технологій в освітньому процесі треба чітко виокремлювати різні освітні стратегії та практики. Саме освіта є тією галуззю, де розробляються не тільки практичні способи набуття цифрових навичок, а й існує стратегічна мета: формування цифрової грамотності в людини. Майже всі елементи цифрового простору застосовуються учасниками освітнього процесу для набуття цифрових навичок. [3].

Як елемент освітніх стратегій розвитку, цифровізація реалізується комплексом «digital-skills», визначеним освітніми програмами для підготовки фахівців[1, с. 190].

Цифрова трансформація освіти неможлива в сучасних умовах без наявності високого рівня розвитку цифрової компетентності здобувачів саме вищої освіти. До структури цифрової компетентності входить досить багато різних галузей, а також окремий компонент – мотивація, що і визначає її соціальну спрямованість та відмінність від цифрової грамотності (рис. 1).

Рис. 1. Ключові сфери в межах цифрової компетентності

Джерело: власна розробка автора.

Важливим аспектом формування цифрових компетентностей у здобувачів освіти є міжкультурний та політичний виміри. Однією з ключових ознак освітньої системи у глобалізованому світі є принципи доступності освіти, залучення та рівності всіх учасників навчального процесу [2, с. 110].

Набуття здобувачами освіти певних компетентностей, зокрема і цифрових, пов'язано і з компетентностями педагогів. Саме викладачі, будучи ключовими учасниками процесу освіти, мають бути готовими до постійних трансформацій освітнього середовища [9, с. 27]. Тому головним завданням на сьогоднішні є забезпечення та здійснення особистісного і професійного росту педагогів, що є необхідним для подолання цифрового розриву між ними та їхніми студентами.

Процес навчання цифровим компетентностям здобувачів вищої освіти ґрунтується на таких засадах, як [6, с. 11]:

- пристрої та умови їх застосування у своїй діяльності;

- визначення цілей використання цифрових ресурсів в освітньому процесі;
- наявність навчальних матеріалів;
- наявність викладачів, які мають можливість радикально змінювати методи та технології навчання.

Розвиток цифрової компетентності у здобувачів вищої освіти це те завдання, для вирішення якого потрібні організаційна та методична трансформації освітнього процесу і науково-педагогічні дослідження [7, с. 2450]. Ця компетентність є результатом, який досягає суб'єкт освітнього процесу внаслідок навчального саморозвитку.

До методів удосконалення процесу розвитку цифрових компетентностей у здобувачів вищої освіти відносяться такі [4, с. 170]:

- створення цифрового освітнього простору;
- використання в освітньому процесі цифрових інформаційних технологій, які в подальшому також забезпечуватимуть формування ціннісного ставлення здобувачів освіти до обраної ними професії;
- використання різноманітних способів представлення цифрових освітніх ресурсів для виявлення здобувачами освіти власних знань та розуміння поставленого завдання.

Професійна цифрова компетентність – це не лише констатація цифрової грамотності людини, а й здатність керувати власними цифровими можливостями. Процеси цифровізації освіти супроводжуються розробкою відповідних навчально-методичних та дидактичних елементів [10, с. 44]. Тому загальний алгоритм набуття здобувачами освіти цифрових компетентностей виглядає так [11, с. 40]:

- 1) включення цифрової грамотності в навчальні програми здобувачів освіти різних спеціальностей;
- 2) створення спеціальних курсів для набуття цифрової компетентності;
- 3) тренінги та практики, спрямовані на оновлення цифрової компетенції в онлайн-режимі.

Окрім цього, навчальні курси мають розподілятися на окремі групи за принципом послідовного набуття цифрових навичок, наприклад [12, с. 76]:

- курс фундаментальної цифрової компетентності;
- спеціалізований курс цифрової компетентності;
- курс інноваційної професійної цифрової компетентності.

Досліджуючи місце цифрових компетентностей у процесі навчання здобувачів вищої освіти, було розглянуто основні категорії їх позиціонування у процесі здобуття освіти (рис. 2).

Загалом варто зазначити те, що цифрова грамотність відіграє важливу роль у розвитку вищої освіти, а використання цифрових технологій надає нові можливості для підвищення якості навчання, викладання та наукових досліджень [13, с. 9].

Висновки

Впровадження цифрових технологій в освіті на сьогодні означає не тільки використання різних онлайн-інструментів, а й створення окремого середовища з новими можливостями навчання, проектування тощо.

Цифрова компетентність громадян має вирішальне значення для розвитку країни загалом та освіти зокрема. Це набір професійних та академічних практик, які підтримуються технологіями різного типу, які постійно змінюються. Сучасний педагог передусім має звертати увагу на розвиток цифрових компетентностей у здобувачів освіти. У процесі формування цієї компетентності треба враховувати сучасні тенденції

та запити цифрового середовища, пропонувати здобувачам освіти різноманітні цікаві завдання, які сприятимуть розкриттю творчого потенціалу.

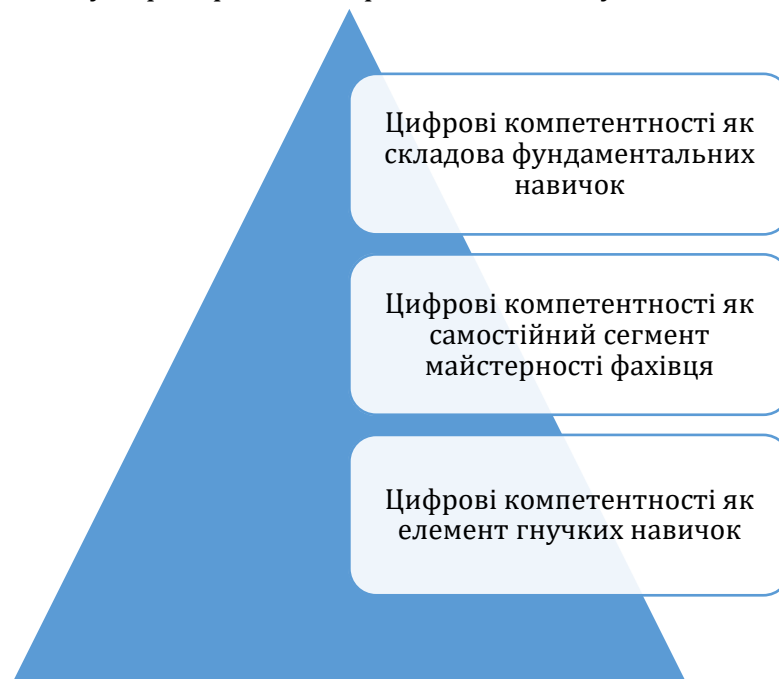

Рис. 2. Перспективи стану цифрових компетентностей у системі професійної майстерності здобувачів вищої освіти

Джерело: власна розробка автора.

Було визначено, що основними засобами для розвитку цифрової компетентності у здобувачів освіти є засоби інформатизації та цифровізації освітнього процесу, зокрема локальні та глобальні мережі, навчально-методичні матеріали, цифрове освітнє середовище тощо.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні ефективності змішаного навчання у процесі розвитку цифрових компетентностей у здобувачів вищої освіти, оскільки саме такий вид навчання залучає велику кількість цифрових технологій та ресурсів.

Список використаних джерел

1. Антонюк Д. С. Теоретичні та практичні аспекти розроблення та використання цифрових освітніх ресурсів: погляд вітчизняних учених. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 3 (1). С. 189–196.
2. Бехта І. А., Ковалевська Т. І. Цифрова компетенція освітян в умовах невідкладної цифровізації освіти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2022. № 14 (82). С. 109–112.
3. Гасинець Я. С., Вакерич М. М., Куртяк Ф. Ф. Цифрова трансформація освіти майбутнього: стандарти, норми та правила. *Академічні візії*. 2023. № 16.
4. Кононенко Л. В. Формування цифрової компетентності як основа трансформації вищої освіти в умовах глобалізаційних процесів. *Вісник науки та освіти*. 2022. № 1 (1). С. 169–180.
5. Чжан К. Дослідження шляхів удосконалення цифрової компетентності (ІКТ) здобувачів освіти у закладах вищої освіти. *Інноватика у вихованні*. 2022. № 15. С. 349–354.
6. Сахно О. В. Цифрова компетентність і технології для освіти: принципи та інструменти. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 6 (195). С. 10–14.

7. Falloon G. From digital literacy to digital competence: the teacher digital competency (TDC) framework. *Educational Technology Research and Development*. 2020. No. 68. P. 2449–2472.
8. Jackson N. C. Managing for competency with innovation change in higher education: Examining the pitfalls and pivots of digital transformation. *Business Horizons*. 2019. No 62 (6). P. 761–772.
9. Ridei N. Analysis of professional competencies in the characteristics of the teacher of the future: global challenges of our time. *Futurity Education*. 2021. No 1 (1). P. 22–32.
10. Skakun I. Digital competencies of the teacher of the future. *Futurity Education*. 2021. No.1 (2). P. 39–48.
11. Starkey L. A review of research exploring teacher preparation for the digital age. *Cambridge Journal of Education*. 2020. No 50 (1). P. 37–56.
12. Wuttke E., Seifried J., Niegemann H. M. Vocational Education and Training in the Age of Digitization: Challenges and Opportunities. *Verlag Barbara Budrich*. 2020. P. 280.
13. Zhao Y., Llorente A., Gomez M. Digital competence in higher education research: A systematic literature review. *Computers & Education*. 2021. No.168. P. 1–14.